

SECTION 6. GENERAL LINGUISTICSDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-664-5-35>**GENDER ASSIGNMENT IN NOUNS OF HEBREW ORIGIN
BORROWED BY UKRAINIAN MIGRANTS IN ISRAEL****НАБУТТЯ КАТЕГОРІЇ РОДУ ІМЕННИКАМИ,
ЩО БУЛИ ЗАПОЗИЧЕНІ З ІВРИТУ УКРАЇНСЬКИМИ
ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ В ІЗРАЇЛІ****Girina E. V.**

*Postgraduate Student at the department
of theory and practice of the English
language and foreign literature,
H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine*

Гіріна Е. В.

*аспірант кафедри теорії і практики
англійської мови та зарубіжної
літератури,
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Лексичне запозичення є процесом, що відбувається в українській мові безперервно. З інших мов переймаються терміни, сленгові елементи, назви нових технологій тощо. Водночас найбільш важливою є роль запозичення в тих варіантах української мови, якими послуговуються в діаспорі. Дослідження мовлення українців, що проживають за межами нашої країни, постає особливо актуальним під час масової хвилі вимушеної міграції, яку спостерігаємо під сучасну пору. Отже, феномен запозичення закономірно опиняється у фокусі сучасного вітчизняного мовознавства. Зокрема, на увагу заслуговує процес засвоєння запозичених лексем системою вживаної в Ізраїлі української мови, який і розглядаємо тут.

Не викликає сумніву те, що серед усіх лексем частіше за все запозичуються іменники [5, р. 36]. За входження до мови-реципієнта парадигма цих елементів змінюється і підпорядковується правилам нової для них граматичної системи. В українській мові, яка спостерігається в Ізраїлі, частиною цього процесу є набуття запозиченими іменниками категорії роду. Чинниками, що можуть мати вплив на цю категоризацію, є рід слова в мові-донорі, рід еквівалента в мові-реципієнті, фонологічна форма слова й, у релевантних випадках, фізіологічна стать референта [7, р. 190].

Велика увага в наукових джерелах була приділена адаптації запозичень з англійської мови. Так, Л. Прийма встановила, що рід англіцизмів в українській мові може визначатися за кінцевими фонемами основи, за родом родового поняття, за родом нативного еквівалента або за фізіологічною статтю [3, с. 156]. Однак пам'ятаємо, що англійська мова не має граматичної категорії роду, яка може мати додатковий вплив на відповідну категоризацію в українській. Водночас запозичення з мов, яким категорія граматичного роду притаманна, також демонструють перевагу фонетичного критерію над критерієм роду в мові-донорі. Наприклад, французькі іменники чоловічого роду з основою, що закінчується на м'який приголосний, набули в українській мові жіночого роду за аналогією з нативними іменниками третьої відміни [1, с. 135]. І навпаки, німецькі іменники середнього й жіночого роду із закінченням на приголосний були сприйняті як іменники чоловічого роду в українській мові [2, с. 47].

В івриті наявні два граматичних роди: чоловічий і жіночий. Переважна більшість іменників жіночого роду закінчується або звуком *[a]* при позначенні його на письмі літерою *א* (гей), або звуком *[m]* при позначенні його літерою *מ* (тав). Всі інші слова зазвичай належать до чоловічого роду. Винятки з цього правила існують, але їх відносно небагато [6, р. 7–8]. Важливо зазначити, що лексема, яка належить до жіночого роду, має одночасно задовольняти і фонетичному, і графічному критеріям. Існує велика кількість слів чоловічого роду, що закінчуються звуками *[a]* і *[m]*, які позначаються іншими літерами. І навпаки, нерідко зустрічаються слова чоловічого роду, які закінчуються літерою *א*, яка вимовляється іншим звуком.

Матеріалом цієї розвідки слугує текстове спілкування в групі “ЮНЬ | Ізраїль | Українці в Ізраїлі” соціальної мережі Телеграм. За результатами аналізу повідомлень учасників групи виокремлюємо 130 іменників, запозичених з івritу та релевантних для цього дослідження. До переліку елементів, що аналізуються, не входять наступні одиниці: сполучені конструкції (сміхут); іменники, до яких при запозиченні був доданий український афікс; іменники, які мають нативні українські омоніми; іменники, що використовуються в нашому матеріалі лише у формі множини. Рід лексем у мові-донорі (івриті) визначаємо за допомогою словника [4]. Родову категоризацію запозичень у мові-реципієнті (українській) встановлюємо за формою слів, узгоджених з ними (дієслів у формі минулого часу, прикметників, займенників). За відсутності таких слів для визначення роду аналізуємо закінчення в непрямих відмінках. У випадку невикористання лексеми в непрямих відмінках мусимо констатувати неможливість встановлення родової належності.

71 іменник з нашого переліку належить в івриті до чоловічого роду, причому родову належність 19 з них в українській мові неможливо визначити. 51 елемент набув чоловічого роду. Йдеться здебільшого про слова, що закінчуються на твердий приголосний (47 елементів), як-от *то́фес* (טופס) ‘бланк’ і *мерка́з* (מרכז) ‘центр’. Два елементи закінчуються звуком [e], а саме *морé* (מורה) ‘вчитель’ й *олé* (עולה) ‘репатріант’. У випадку цих лексем родову належність вірогідно обумовив семантичний критерій, адже вони позначають людей чоловічої статі. Один елемент закінчується м’яким приголосним (*іку́ль* (עיקול) ‘арешт майна’), ще один – голосним [i] (*ка́нтри* (קנטרי) ‘спортивний центр’).

Цікавим є випадок слова *шиму́а* (שמוא) ‘слухання (здебільшого при звільненні)’. З одного боку, в івриті це слово належить до чоловічого роду. З іншого, його фонетична форма притаманна іменникам жіночого роду в українській мові. Така суперечність призвела до того, що *шимуа* – це єдина лексема в нашому матеріалі, родову належність якої різні мовці сприймають неоднаково. Деякі з них орієнтуються на рід в івриті:

Я звільнився місяць тому, відпрацював належне і з 1 числа не був на роботі. Але промониторив все на світі з цього питання. Від належного шимуа до порядку отримання піцуїм. Звертайся.

Інші беруть за основу фонетичну форму й зараховують це слово до жіночого роду:

Розмови про Україну не є причиною для звільнення. У вас була шимуа? Шо казали?

59 іменників з переліку мають у мові-донорі жіночий рід, причому для 23 з них неможливо встановити родову належність у мові-реципієнті. 30 одиниць, які закінчуються звуком [a], набули категорії жіночого роду. Тут маємо такі лексеми, як *міштарá* (משטרה) ‘поліція’, *тлунá* (תלונה) ‘скарга’ й *авталá* (אבטלה) ‘безробіття’. Усі 6 елементів на [m], стосовно яких можна визначити родову належність в українській мові, набули чоловічого роду. Тут маємо слова *масай́т* (משאית) ‘вантажівка’, *паргі́т* (פרגית) ‘курча’, *мако́лет* (מכולת) ‘невелика крамниця’, *раке́вет* (רכבת) ‘потяг’, *метроні́т* (מטרופיט) ‘зчленований автобус, що рухається окремою смугою’ і *шаба́т* (שבת) ‘субота’.

Отже, на родову категоризацію запозичень з івриту у вживаній в Ізраїлі українській мові впливає насамперед фонетична форма слова. У випадку відсутності збігу між родом у мові-донорі та родом, на який вказує фонетична форма, мовці зважають саме на другий критерій, як демонструємо на прикладі слів жіночого роду на [m]. Водночас не можна стверджувати, що рід в івриті не має жодного впливу на родову категоризацію в українській мові. Попри фонетичну форму іменника

шимуа, частина мовців все ж відносить його до чоловічого роду вслід за родовою належністю в івриті. Безсумнівно, на набуття лексемами категорії роду в релевантних випадках впливає також семантичний критерій. Не спостерігаються слова чоловічого роду, які б позначали особу жіночої статі, або слова жіночого роду на позначення осіб чоловічої статі. Ба більше, вірогідно, що існують додаткові чинники, що обумовлюють зарахування іменників до певного граматичного роду, які зможуть бути виявлені за результатами аналізу більшої кількості елементів.

Література:

1. Емельянова Е. С. Морфологічна адаптація галліцизмів у сучасній українській сільськогосподарській термінології. *Культура народів Причорномор'я*. 2006. № 82(1). С. 134–136.
2. Підлужина І. А. Шляхи пристосування німецьких лексичних запозичень зі сфери побуту до системи сучасної української мови на різних рівнях. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2021. № 32. С. 44–48.
3. Прийма Л. Ю. Граматичне освоєння англійських запозичень в українській мові початку ХХІ століття : дис. ... д-ра філософії : 035. Полтава, 2023. 354 с.
4. Choueka Y. *Rav-Milim: a comprehensive dictionary of modern Hebrew*. Tel Aviv, 1997. 1955 p.
5. Field F. *Linguistic Borrowing in Bilingual Contexts*. Amsterdam, Philadelphia, 2002. 252 p.
6. Lewis G. *Modern Hebrew: An Essential Grammar*. London, New York, 2016. 348 p.
7. Matras Y. *Language Contact*. Cambridge, 2020. 410 p.